

**İQTİSADI TƏŞƏBBÜSLƏRƏ YARDIM
İCTİMAİ BİRLİYİ**

**Bələdiyyələrin kredit resurslarına
əlçatanlığının təmin olunması**

BAKI – 2010

Sənəd İqtisadi Təşəbbüslərə Yardım İctimai Birliyinin Böyük Britaniyanın «Oxfam» və Niderlandın İCCO təşkilatlarının birgə maliyyə dəstəyilə həyata keçirilən «Azərbaycanda yerli özünüidarənin gücləndirilməsi» layihəsi çərçivəsində hazırlanıb.

Müəlliflər:

Rövşən AĞAYEV
Samir ƏLİYEV

**Az1009, Azərbaycan, Bakı şəhəri,
Zülfi Adıgözəlov küçəsi, ev 21
Tel: (99412) 5964459
Faks: (99412) 5964978
E-mail: sei@azeronline.com
Web: www.sei.az**

© İqtisadi Təşəbbüslərə Yardım İctimai Birliyi

Giriş

Yerli özünüidarə qurumlarının kredit bazarı vasitəsilə borclanma imkanlarının təmin olunması təcrübəsinə ən müxtəlif ölkələrin timsalında rast gəlmək mümkündür. Amma bu təcrübələrə detallaşdırmadan öncə bir suala dəqiq cavab vermək tələb olunur: Bələdiyyələrin kredit resurslarına çıxış imkanının mövcudluğu hansı zərurətdən irəli gəlir? Təcrübə göstərir ki, dünyanın heç bir ölkəsində yerli vergi mənbələri yerli özünüidarə qurumlarının öz səlahiyyətlərini reallaşdırması üçün yetərli maliyyə təminatçısı ola bilmir. Eləcədə yerli büdcələrin balanslaşdırılması məqsədilə tətbiq olunan ən ideal subsidiyalaşdırma mexanizmləri (yuxarı büdcə səviyyələrindən yerli büdcələrə transfertlər) də bələdiyyələrin keyfiyyətli ictimai xidmətlərin göstərməsi üçün lazımi həcmdə vəsaitlərin zəruri olan zaman kəsiyində əldə etməsinə imkan vermir. Beləliklə, yerli özünüidarə qurumlarının borc bazarına çıxış imkanlarının mövcudluğu hələ bu orqanların böyük həcmdə borc yükü (həmçinin riski) altına girməsi demək deyil. Bu, daha çox bələdiyyələrin üzərlərinə düşən səlahiyyətləri vaxtında və keyfiyyətli icra etmək, yerli sosial-iqtisadi inkişafı stimullaşdırmaq üçün real və çevik maliyyə təminatı mexanizmidir.

Bələdiyyələrin kreditləşirilməsilə bağlı dünya ölkələrinin təcrübələri fərqli olsa da, onların hamısını birləşdirən olduqca ümumi bir cəhət var: bir qayda olaraq yerli özünüidarə qurumlarına cari xərclərinin ödənilməsi məqsəilə borc götürmək qadağan olunur. Borc vəsaitləri yalnız kapital xərclərinin örtülməsinə sərf oluna bilər. Təbii ki, bu yanaşma məntiqi olaraq başqa bir sualı ortaya çıxarır: nə üçün bələdiyyələrin cari xərclərini borc vəsaitləri hesabına qarşılmasına qadağalar tətbiq olunur? Əsas yanaşmalardan biri budur ki, cari xərclərin borc hesabına maliyyələşdirilməsi nəzarət olunmayan borc yükünün sürətli artımına səbəb ola bilər. Digər mühüm bir arqument isə budur ki, cari xərclərin qeyd olunan mənbə hesabına örtülməsi yerli özünüidarə qurumlarının öz gəlir mənbələrindən maksimum səmərəli istifadəyə stimullarını zəiflədə bilər.

Azərbaycanda yerli özünüidarə qurumlarının yaranmasından 10 ildən artıq zaman ötsə də, bələdiyyələrin kredit resurslarına çıxış imkanları hələ də təmin olunmayıb. Mövcud qanunvericilik adıçəkilən qurumların kredit resursları ilə təminatına hüquqi qadağalar müəyyənləşdirməsə də, kredit bazarının hazırkı şərtləri (xüsusilə də kreditlərin faizləri) bələdiyyələr üçün qətiyyənlə əlverişli deyil. Çünki bu qurumların fəaliyyəti bilavasitə ictimai xidmətlərin göstərilməsilə bağlıdır. Nəzərə alaq ki, belə fəaliyyətlərin məqsədi isə gəlir gətirmək yox, əhalinin keyfiyyətli ictimai xidmətlərə olan tələbatını ödəməkdir. Ona görə də bələdiyyələr özəl sektor kimi kommertiya prinsipləri əsasında deyil, əksinə dövlət hakimiyyət orqanları kimi güzəştli şərtlərlə kredit əldə etmək imkanına malik olmalıdır. Başqa tərəfdən, dünya ölkələrində bələdiyyələrin kreditlə təminatını asanlaşdırmaq üçün ixtisaslaşmış maliyyə-kredit institutları yaradılır. Çünki məhz bu tip təsisatlar kommertiya banklardan fərqli olaraq bələdiyyələrin güzəştli şərtlərlə və zəruri həcmdə kreditləşdirməsini özlərinin əsas missiyası kimi müəyyənləşdirir, belə yanaşma öhdəlik xarakteri daşıyır.

Azərbaycanda yerli özünüidarənin inkişafı və səmərəli fəaliyyəti üçün bələdiyyə qurumlarının üzv olduqları Milli Assosiasiyalar fəaliyyət sferalarını genişləndirməli, Nizamnamədə üzərlərinə düşən vəzifə və öhdəlikləri yerinə yetirməlidirlər.

Sənədin hazırlanması zamanı beynəlxalq təcrübədə bələdiyyələrin maliyyə bazarlarına çıxış imkanları və kreditləşmə formaları öyrənilmiş və bu formaların Azərbaycanda tətbiq imkanları araşdırılmışdır. Sənəd müəllifləri tədqiqatda qonşu Türkiyə və Polşanın, habelə bir çox inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsindən də faydalanmağa səy göstərilib.

Siyasət sənədinin hazırlanması zamanı Azərbaycanın 12 rayonunu əhatə edən 50 bələdiyyə arasında sorğu aparılıb. Sorğunun məqsədi bələdiyyələrin kredit resurslarına tələbatının, bu tələbatın ödənilməsi üçün bələdiyyələrin mümkün kreditləşdirmə formalarına münasibətinin öyrənilməsi olub. Respondentlərin 10%-i Şamaxı, 8%-i Dəvəçi, 10%-i Göyçay, 4%-i Astara, 6%-i Şəki, 2%-i Ağdam, 12%-i Quba, 8%-i Bərdə, 10%-i Hacıqabul, 10%-i Lənkəran, 16%-i Bakı, 2%-i isə Abşeron rayonunda fəaliyyət göstərən bələdiyyələrin payına düşüb. Sorğu iştirakçılarının 68%-ni kənd, 24%-ni qəsəbə, 8%-ni isə şəhər bələdiyyələrinin üzvləri təmsil edib.

Sənəd əsasən 4 hissədən ibarətdir. 1-ci hissədə – «**Problemin qoyuluşu**» bölməsində Azərbaycanda bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlığı sahəsində mövcud problemlər təqdim olunub. «**Alternativ variantlar**» olan ikinci bölmədə bələdiyyələrin maliyyə bazarlarına çıxışını təmin etmək üçün ekspertlər tərəfindən hazırlanmış 3 alternativ variant təqdim olunur, onların izahı, həyata keçirilmə mümkünlüyü, üstünlüyü, çatışmazlığı əksini tapıb. «**Alternativlərin qiymətləndirilməsi**» bölməsində hər üç alternativ ekspertlər tərəfindən qiymətləndirilir. Bunun üçün qiymətləndirmə meyarları müəyyənləşdirilir və hər bir alternativ bu meyarlar əsasında qiymətləndirilir. Son nəticədə üstün alternativ müəyyənləşdirilir. «**Nəticə və tövsiyələr**»də tədqiqatın nəticələri yekunlaşdırılır və qərar qəbul edən şəxslər üçün konkret olaraq qəbul üçün tövsiyələr əksini tapır.

Böyük Britaniyanın «Oxfam» və Niderlandın İCCO təşkilatlarının birgə maliyyə dəstəyilə hazırlanmış bu sənədin yazılmasında məqsəd Azərbaycanda bələdiyyələrin maliyyə bazarlarına effektiv çıxış imkanlarının artırılmasına yardım göstərməkdir. Sənəd müəllifləri əmindirlər ki, bu siyasət sənədi bələdiyyələrin maliyyə potensialının artırılmasına cavabdeh olan strukturların fəaliyyətinə töhfə olacaqdır.

Problemin əsaslandırılması

Yerli Özünüidarəyə dair Avropa Xartiyasının 9-cu maddəsinin 1 və 4-cü bəndlərinin tələblərinə əsasən, yerli özünüidarə qurumları milli iqtisadi siyasət çərçivəsində kifayət qədər maliyyə vəsaitlərinə malik olmaqla yanaşı, onların əsaslandığı maliyyə sistemləri yetərinə müxtəlif və çevik olmalıdır. Bu yanaşmanın mahiyyəti odur ki, sözügedən orqanların maliyyə vəsaitlərinin bir hissəsini yerli vergi və rüsumlar, digər bir hissəsini dövlətin ayırdığı tarazlaşdırıcı transfertlər təşkil etdiyi halda, yerdə qalan hissəsini də məhz kapital bazarından əldə olunan vəsaitlər formalaşdırmalıdır. Belə ki, Xartiyanın elə həmin maddəsinin 8-ci bəndində qeyd olunur ki, yerli özünüidarə orqanları qanunvericiliyə riayət etməklə milli borc kapitalı bazarından istifadə imkanına malik olmalıdır. Dünya təcrübəsində bələdiyyələrin borc bazarına çıxışı iki yolla təmin olunur: (1) bələdiyyə istiqrazlarının buraxılması vasitəsilə qiymətli kağızlar bazarı vasitəsilə borclanma; (2) maliyyə-kredit institutlarından birbaşa borclanma (kreditlərin götürülməsi).

Azərbaycanda bələdiyyələrin formalaşdığı 10 ildən artıq dövr ərzində təqdim olunan maliyyə mexanizmlərindən heç biri işlək mexanizm halına gəlməyib. Bələdiyyə istiqrazlarının buraxılmaması ilk öncə ölkədə qiymətli kağızlar bazarının formalaşması prosesinin son dərəcə ləng getməsilə bağlıdır. Hazırda ölkədə bu bazarın ümumi dövriyyəsinin (457,3 milyon manat) ÜDM nisbəti heç 2 faiz də təşkil etmir. Bu inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə on dəfələrlə azdır. Bundan əlavə, ictimai xidmətlərin göstərilməsi sahəsində bələdiyyələrin səlahiyyətlərinin məhdudluğu, xüsusilə də kommunal xidmət şəbəkəsinin yerli özünüidarənin səlahiyyət dairəsinə verilməməsi adıçəkilən qurumların optimal gəlirlilik səviyyəsinə malik istiqrazlar buraxmasına əngəl olaraq qalır. Bundan başqa, bələdiyyə istiqrazlarının buraxılması o şəraitdə effektiv olur ki, bələdiyyələrə yerli vergilərin tətbiqi və dərəcələrin dəyişdirilməsi sahəsində müstəsna səlahiyyətlərə malik olurlar. Belə ki, yerli özünüidarə qurumu buraxdığı istiqrazlar üzrə öhdəlik götürdüyü gəlirliliyi təmin edə bilmədiyi şəraitdə, həmin xərcləri vergilərin artırılması hesabına təmin edir. Eyni zamanda, inkişaf etmiş ölkələrdə bələdiyyələrin qiymətli kağızlar vasitəsilə borc bazarına çıxışını təmin etmək üçün peşəkar icraçı qurum yaradılır və bu proses həmin qurum tərəfindən tənzimlənir.

Bu nöqtəyi-nəzərdən hazırkı iqtisadi reallıqda bələdiyyələrin maliyyə-kredit institutları vasitəsilə birbaşa kreditləşdirilməsi daha sadə və tətbiqi mümkün mexanizm kimi nəzərdən keçirilə bilər.

Azərbaycanın mövcud bank qanunvericiliyi bələdiyyələrin kreditləşməsi üçün hər hansı hüquqi məhdudiyyətlər qoymur. Əksinə, qanunvericiliyə əsasən, kommərsiya bankları bu işdə sərbəst qərarlar qəbul etmək imkanına malikdirlər. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının "Banklarda kreditlərin verilməsi qaydaları"na görə hər bir bank fəaliyyətinin xüsusiyyətinə və həcminə uyğun olaraq kreditlərin verilməsi üzrə strategiya, habelə kredit riskinin idarə edilməsi, o cümlədən riskin müəyyən edilməsi, qiymətləndirilməsi və nəzarətin həyata keçirilməsi üzrə bankdaxili qaydalar işləyib hazırlamalıdır. Sənədin tələbinə əsasən, bank tərəfindən kredit sifarişlərinin qiymətləndirməsi meyarları kreditlərin həcmi, müddəti, onlarla bağlı risklərin səviyyəsi, borcalanın fəaliyyət növü və digər amillərlə müəyyən edilir. Burada əsas amillər kimi aşağıdakıları götürülür:

- kreditin məqsədi və ödənişlərin mənbəyi;
- borcalanla və onun sifariş etdiyi kreditlə bağlı riskin səviyyəsi;
- kreditin, habelə onun müqabilində təklif olunan təminatın bazar və iqtisadi dəyişikliklərə qarşı həssaslığı;
- borcalanın kredit tarixi, habelə tarixi məlumatlar və müxtəlif ssenarilər nəzərə alınmaqla nağd vəsait axını proqnozlarına əsasən borcalanın cari kredit qaytarma qabiliyyəti;
- kommersiya kreditləri üzrə fəaliyyət sahəsində borcalanın təcrübə və bilikləri;
- kreditin növü ilə bağlı bazar sektorunun vəziyyəti və həmin sektorda borcalanın vəziyyəti;
- kredit müddəti ərzində kredit müqaviləsinə düzəlişlər edilməsi imkanı da daxil olmaqla kreditin şərtləri və müddəti;
- təminatın adekvatlığı və zərurət yarandıqda onun realizasiyası və ya istifadə edilməsi.

Borcalana kredit ilk dəfə verildikdə bank borcalanın nüfuzunu və öhdəlik götürmə qabiliyyətini nəzərə almalıdır.

Banklar həmçinin kredit sifarişini qiymətləndirərkən sifarişçinin korporativ idarəetmə sisteminin mövcudluğunu və onun adekvat olmasını kredit riskinin ölçülməsində nəzərə alırlar.

Mövcüd qanunvericiliyə əsasən, kredit təşkilatları qarşısında bələdiyyələrin öhdəlikləri üzrə dövlət məsuliyyət daşımır. Mərkəzi Bankın tələbinə görə, borcalanların krediti qaytarmaq qabiliyyətini müəyyənləşdirmək məqsədi ilə həm kreditlər verilməzdən əvvəl, həm də kreditlər verildikdən sonra maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi tələbi müəyyən olunmalıdır.

Bələdiyyələr kredit sifariş edərsə, kreditin məqsədini, məbləğini, müddətini, qaytarma mexanizmini, təminatını və digər məsələləri açıqlayan Kredit Memorandumu adlı sənəd (banklarda onun hazır forması var) doldurulub banka təqdim edilməlidir. Yerli özünüidarə orqanları banklarla müəyyən müddət ərzində (məsələn, bir il ərzində) sıx əlaqələr qurandan sonra və bir neçə dəfə kredit götürüb-qaytardıqdan sonra sənədləşmədə müəyyən sadələşmə mümkün ola bilər (məsələn: sadə kredit daha rahat alət olan kredit xətti ilə əvəz oluna bilər). Mövcüd bank qanunvericiliyinə və müasir təcrübəyə əsasən kreditləşmə zamanı təminat və ya girov rolunda bələdiyyələrin əmlakı, onların buraxdıqları qiymətli kağızlar (istiqrazlar, veksellər, yaratdıqları müəssisələrin səhmləri və sairə), onların pul axınları, gəlirləri, kredit hesabına alınan aktivlərin (avadanlıq, texnologi xətlər, nəqliyyat vasitələri, daşınmaz əmlak və sairə) özü, müxtəlif zəmanət məktubları və başqa müvafiq aqreqlər çıxış edə bilər. Lakin bu da reallıqdır ki, bələdiyyələrin gəlirləri son dərəcə məhdud olduğundan bu qurumlara daha çox güzəştli kreditlər sərf edər.

Beləliklə, mövcüd şəraitdə Azərbaycan bələdiyyələrinin kreditləşməsi üçün hüquqi manelər olmasa da, yerli özünüidarə qurumlarının maliyyə bazarlarına çıxışının yoxluğu da faktdır. Belə vəziyyətin əsas səbəblərindən biri bələdiyyələrin kredit götürmək üçün girov təminatı məqsədilə zəruri əmlaka malik olmamasıdır. Heç şübhəsiz, vacib

səbələrdən biri güzəştli kredit şərtlərinin olmamasıdır. Məlumur ki, bələdiyyələr kommersiya qurumları deyil və onların əsas məqsədi yerli səviyyədə sakinlərə ictimai xidmətlərin göstərilməsidir. Məlumdur ki, dünyanın istənilən ölkəsində əksər ictimai xidmət sahələri (məsələn, içməli su təchizatı) rentabelli olmur, əksinə ictimai vəsaitlərdən formalaşan müxtəlif fondlar (o cümlədən yerli və dövlət büdcələri) vasitəsilə belə xidmətlərə dotasiya və subsidiyalar verilir. Yaxud ictimai əhəmiyyətli yerli investsiya layihələrinin (yolların çəkilməsi və təmiri, parkların bərpası, yaxud yeni parkların salınması və s.) həyata keçirilməsi üçün bəzən bələdiyyələrin qısa və ya orta müddətli borc vəsaitlərinə ehtiyacı yaranır. Yerli özünüidarə orqanlarının belə məqsədlər üçün kommersiya şərtlərilə borclanması nə məntiqi, nə iqtisadi fayda və səmərə, nə də ictimai mənafe baxımından düzgün deyil.

Nəhayət, bələdiyyələrin borc bazarına çıxışına mane olan əsas səbəblərdən biri də bələdiyyələrin zəruri bilik və bacarıqlara, xüsusilə də kredit alətlərilə işləmək üçün zəruri strategiyaya malik olmamasıdır. Bələdiyyələrin kapital xərclərinin maliyyələşdirilməsi üçün strateji proqrama malik olması son dərəcə mühümdür. Həmin proqramda qısa, orta və uzun müddətli dövr üçün kapital xərclərinə real ehtiyaclar, kapital qoyuluşları üzrə prioritet istiqamətlər, planlaşdırılan hər bir layihə üzrə maliyyəşədrimənin müxtəlif variantları öz əksini tapmaıdır.

ALTERNATİVLƏR

Sənədin hazırlanması çərçivəsində aparılmış tədqiqatın, sorğuların, ekspert müzakirələrinin nəticəsi olaraq bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlığını təmin etmək məqsədilə 4 çözümlü variantı müəyyənləşdirilib. Bu variantlar aşağıdakılardır:

1. *Qanunvericiliyə bələdiyyə qurumlarına güzəştli kreditlərin verilməsini təmin edən müvafiq dəyişikliklərin edilməsi (mövcud vəziyyətin saxlanması)*
2. *Bələdiyyə Borc Agentliyinin yaradılması vasitəsilə yerli özünüidarə qurumlarının borc bazarlarına çıxışının təmin olunması*
3. *İxtisaslaşdırılmış bələdiyyə bankının yaradılması vasitəsilə bələdiyyə qurumlarına kreditlərin verilməsi*
4. *Bələdiyyələrin İnkişafı Fondunun yaradılması vasitəsilə kreditləşmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi*

İndi isə həmin alternativ variantların hər birini ayrı-ayrılıqda təhlil edək.

Alternativ 1: Qanunvericiliyə bələdiyyə qurumlarına güzəştli kreditlərin verilməsini təmin edən müvafiq dəyişikliklərin edilməsi (mövcud vəziyyətin saxlanması)

“Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında” Qanununda bələdiyyələrin Azərbaycan Respublikasının rezidenti olan banklardan və digər kredit təşkilatlarından kreditləşdirilməsinə hər hansı qanunvericilik məhdudiyyəti qoyulmayıb. Yerli özünüidarə orqanları adıçəkilən maliyyə təsisatlarından qısamüddətli və uzunmüddətli kreditlər ala bilərlər. Lakin Azərbaycanda bələdiyyələrin fəaliyyətə başlamasından ötən 11 il ərzində heç bir yerli özünüidarə qurumununun kredit almaması bir neçə versiyanı ortaya qoyur:

- 1) *Bələdiyyələrin kredit resurslarına ehtiyacı olmayıb. Lakin bu sənədin hazırlanması mərhələsində ölkənin müxtəlif regionlarında bələdiyyə təmsilçiləri arasında aparılan sorğunun nəticələri göstərdi ki, bu versiya özünü doğrultmur. Belə ki, sorğuya cəlb olunan 50 bələdiyyə sədrinin hamısı kredit resurslarına ehtiyac duyduqlarını bildiriblər. Öz növbəsində respondentlərin 40 faizi kreditlərin istehsal məqsədli bələdiyyə müəssisələrin yaradılmasına, 60 faizi isə müxtəlif infrastruktur layihələrinin gerçəkləşdirilməsinə, habelə əhaliyə ictimai xidmətlər göstərən bələdiyyə xidmət sahələrinin formalaşdırılmasına istifadəsini məqsədəuyğun sayıblar (Əlavə 1).*
- 2) *Kreditlərin verilməsinə hüquqi qadağa olmasa da, belə kreditləşmə üçün real icra mexanizmləri də yoxdur. Bir çox ölkələrin təcrübəsində qanunverilikdə bələdiyyə kreditlərinin təyinatına və müddətinə məhdudiyyətlər qoyulur. Məsələn, bir qayda olaraq yerli özünüidarə qurumlarının cari xərclərə görə borclanmasına qadağa tətbiq edilir. Həmin kreditlər yalnız investisiya layihələri üçün istifadə oluna bilər. Yaxud bəzi ölkələrin təcrübəsində bələdiyyələr yalnız qısa (3 ilədək) və orta müddətli (maksimum 10 ilədək) borclar götürə bilər. Bir sıra ölkələrdə isə borcların həcmində yerli büdcə xərclərinin müəyyən nisbəti çərçivəsində məhdudiyyət tətbiq olunur.*
- 3) *Mövcud kreditləşdirmə şərtləri bələdiyyələrin maraqlarına cavab vermir və iqtisadi baxımdan onlar üçün sərfəsizdir. Azərbaycanda bələdiyyələrin maliyyə*

imkanları olduqca məhduddur. 2009-cu ildə yerli büdcələrin məcmu gəlirlərinin ölkənin icmal büdcəsində xüsusi çəkisi hətta 0,5 faizdən də az olub. Belə şəraitdə bələdiyyələr özləri üçün yüksək dəyərə malik mülkiyyət və əmlak bazası yarada bilmir. Nəzərə alsaq ki, Azərbaycanın bank bazarında yalnız kommersiya bankları fəaliyyət göstərir, bu halda hər hansı subyektin, o cümlədən bələdiyyələrin zəruri girov təminatı olmadan kredit götürməsi mümkünsüzdür. Bir sözlə, ayrı-ayrı qruplardan, məsələn, biznes strukturlarından fərqli olaraq bələdiyyələr üçün mövcud qanunvericilikdə güzəştli kreditləşdirmə şərtləri nəzərdə tutulmur.

Mövcud qanunvericiliyin təkmiləşdirilməsi yolu ilə bələdiyyələrə əlverişli borclanma imkanının yaradılması üçün «Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında» Qanuna bir sıra hüquqi normaların əlavə edilməsinə ehtiyac var. *Əvvəla*, adıçəkiən qanunda bələdiyyələrin yalnız əsaslı vəsait qoyuluşu məqsədilə kredit göstərmək imkanı təsbit olunmalıdır. *İkincisi*, bələdiyyələrin götürdüyü kreditlərin məbləğinə məhdudiyət qoyulmalıdır. Məsələn, həmin kreditlərin həcmi borca iddialı qurumun illik büdcə gəlirlərinin 30 faizindən, illik borca xidmət xərcləri isə illik büdcə xərclərinin 10 faizindən çox olmamlıdır. *Üçüncüsü*, bələdiyyələrin yalnız daxili bazardan borclanma hüququ tanınmalıdır. *Nəhayət*, bələdiyyələrin götürdüyü kreditlərin müddətinə məhdudiyət qoyulmalı, belə borclar üçün maksimum qaytarılma müddəti 10-15 müəyyən edilə bilər.

Bunlarla yanaşı, qüvvədə olan bank-kredit qanunvericiliyində bələdiyyələr üçün güzəştli kredit rejiminin şərtlərinin təsbit olunması mümkündür. Burada bələdiyyələr üçün verilən qeyri-kommersiya kreditləri (xüsusilə də ictimai xidmətlərin yaradılması və ictimai infrastrukturun yaradılması ilə bağlı borclar) üçün faizlərin yuxarı həddi müəyyən oluna bilər. Məsələn, qeyd oluna bilər ki, həmin məqsədlərlə bələdiyyələrə verilən kreditlər üzrə faizlərin yuxarı həddi Mərkəzi Bankın müəyyən etdiyi mərkəzləşdirilmiş uçot dərəcəsiindən maksimum 2 faiz (yaxud 3%) çox ola bilər. Lakin bu halda həmin kredit resursları hökumətin imkanları hesabına təmin olunmalıdır.

Qanunvericilik bələdiyyələrin girovsuz kredit götürmək imkanına da şərait yaratmalıdır. Bu halda müvafiq icra hakimiyyətinin (məsələn, Milli Bankın və ya Maliyyə Nazirliyinin) rəy verdiyi xüsusi ictimai əhəmiyyətli kredit layihələrinə hökumət zəmanəti təqdim oluna bilər. Belə zəmanət olduğu təqdirdə yerli özünüidarə qurumlarının girov qayğısına qalmasına ehtiyac yaranmayacaq.

«Büdcə sistemi haqqında» qanuna dəyişiklər etməklə dövlət büdcəsi hesabına yerli büdcələrə büdcə kreditlərinin verilməsi mexanizmi yaradıla bilər. Budcə kreditlərinin maksimum 1 il müddətinə və cüzi faizlə təqdim olunması məqsədəuyğundur. Bu cür kreditlərin bələdiyyələrin özlərindən asılı olmayan səbəbdən gəlirlərinin icrasında problemlər yarandığı halda büdcə kəsirini maliyyələşdirmək üçün təqdim olunması mümkündür.

Ayrı-ayrı ölkələrin təcrübəsində bələdiyyələrin kredit bazarına çıxış imkanları bir-birindən fərqlənir¹.

Belçikada bələdiyyələr əsasən borcları «Credit Communal de Belgique Bank»-ı vasitəsilə əldə edirlər. Bələdiyyələrin götürdüyü kreditlərin həcminə məhdudiyət qoyulmasa da, onlar qanunvericilikdə bələdiyyələrin konkret fəaliyyət istiqamətlərilə bağlı

¹ «Dünyada mahalli idareler». Ankara- 1999

istiqlamətlərə xərclənə bilər. Borclar demək olar ki, yalnız əsaslı vəsait qoyuluşu məqsədilə istifadə olunur. İldə bir dəfə Daxili İşlər Nazirliyi borcun qaytarılma müddətindən asılı olaraq kredit faizlərini elan edirlər.

Bolqarıstanda kreditlərin cari xərcləmələrə yönəldilməsi qanunla qadağan olunur. Yerli özünüidarə qurumların borclanma məqsədilə hər hansı orqandan rəsmi icazə almasına lüzum yoxdur. Bələdiyyələrə xarici maliyyə qaynaqlarından kredit götürmək yasaqdır. Lakin təcrübədə hökumət aldığı xarici kreditlərin bir hissəsini yerli problemlərin həllinə (əsasən içməli su təchizatı və yol təsərrüfatı) yönəldir və həmin vəsaitlərin sərəncamçısı rolunda bələdiyyələr çıxış edir. Bələdiyyələr iki mənbədən borclana bilər: il ərzində qaytarılmaq şərti ilə dövlət büdcəsindən verilən kreditlər və yerli maliyyə-kredit strukturlarından götürülən borclar.

Fransada bələdiyyələrin borclanmasına hər hansı məhdudiyət yoxdur və rəsmi orqanlardan icazəyə ehtiyac yoxdur. Bu qurumlar əsasən «Credit local de France» vasitəsilə borclanırlar. Kreditlər köhnə borcların qaytarılmasına və cari xərclərin qapadılmasına sərf oluna bilməz. Qanunvericilik həmin kreditlərin yalnız sərmayə məqsədilə istifadəsinə imkan verir. Son illər **Fransada** yerli büdcələrin orta hesabla 10 faizi borclar hesabına formalaşmışdır. Bu ölkədə yeri vergilərin bələdiyyə büdcələrdə payı 40 faizdən bir qədər çox, yuxarı büdcə həlqələrinin transfertləri isə 30 faizdən bir qədər azdır².

İspaniyada bələdiyyələrin borclanması üçün müəyyən məhdudiyətlər mövcuddur. Belə ki, bu qurumlar daxili kredit bazarına çıxış əldə etmək məqsədilə Maliyyə Nazirliyindən, xaricdən borclanma üçün isə Mərkəzi Bankdan icazə almalıdır. Lakin əgər bələdiyyənin almağı planlaşdırdığı kreditin həcmi cari il üzrə proqnozlaşdırılan büdcə gəlirlərinin 25 faizini, həmçinin borc vəsaitə hesabına həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan layihənin ümumi dəyərinin 5 faizini ötmürsə, bu halda rəsmi icazəyə ehtiyac olmur.

Anoloji məhdudiyətlər **Portuqaliyada** da yerli borclama prosesinə tətbiq olunur. Bu ölkənin qanunvericiliyinə əsasən, il ərzində ödənilən faiz borclarının məbləği il ərzində xərclənməsi nəzərdə tutulan sərmayə vəsaitlərinin 20 faizindən çox ola bilməz.

Makedoniyada bələdiyyələr cari ilin əməliyyat büdcəsinin 20 faizindən çox olmamaq şərti ilə kredit götürə bilərlər və borc vəsaitləri yalnız investisiya məqsədləri üçün istifadə olunmalıdır. Bu ölkədə bələdiyyə kreditlərinin son illər ÜDM-də payı orta hesabla 1,4 faiz təşkil edib (43 milyon avro)³.

Alternativin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, mövcud qanunvericilikdə bələdiyyələr güzəştli şərtlərlə kredit bazarına çıxış imkanı olan subyektlər kimi təsbit olunur, hökumət hər il dövlət büdcəsindən bələdiyyələrə büdcə kreditlərinin verilməsini təmin edir.

Bu alternativin bəzi üstünlüyü və çatışmazlığı mövcuddur.

Alternativin üstünlüyü:

Alternativin çatışmazlığı:

² “Report on Local and Regional Democracy in France”. Explanatory Memorandum www.coe.int

³ Децентрализация фискальной политики в условиях экономики переходного периода, кейс-стади (анализ конкретных примеров) стран Балканского и Кавказского регионов. Братислава 2005 www.undp.org/europeandcis

Alternativ 2: Bələdiyyə borc Agentliyinin yaradılması vasitəsilə yerli özünüidarə qurumlarının borc bazarlarına çıxışının təmin olunması

Bir çox qərb ölkələrində hökumətin yaratdığı bələdiyyələrin borc agentlikləri yerli özünüidarə qurumları adından borc öhdəlikləri emissiya edərək onların ucuz və uzunmüddətli borc vəsaitlərinə çıxışına nail olurlar. Belə qurumlar hətta beynəlxalq maliyyə bazarları miqyasında borc öhdəliklərinin etibarlı emitenti kimi çıxış edirlər. Borc agentliklərinin bələdiyyə banklarından fərqləndirici cəhəti odur ki, birincilər borc kapitalını yalnız emissiya olunmuş öhdəliklər əsasında formalaşdırır.

İsveçdə Bələdiyyə Borclarının İdarə olunması üzrə Agentlik - Communinvest (1986-cı ildə yaradılıb), Finlandiyada Bələdiyyə Borc Agentliyi - MuniFin (1989-cu ildən fəaliyyət göstərir), Norveçdə Dövlət Borc Agentliyi həmin bank-kredit təşkilatlarına nümunə kimi göstərilə bilər⁴.

İsveçdə bələdiyyələr özlərini müflis elan edə bilməzlər və Agentlik bu prosesləri nəzarət altında saxlayır. Bələdiyyələrin borclanma sahəsində muxtar hüquqlarının qorunmasına baxmayaraq mərkəzi hökumət proses diqqət altında tutur. Hazırda yerli borcların bələdiyyələrin cari məcmu gəlirlərinə nisbəti 30 faizi ötmür.

İsveç Agentliyi 12 bələdiyyənin borc öhdəliklərinin büraxılması üzrə konsorsium kimi yaransa da, onun üzvlərinin sayı artır və 2015-ci ilədək ölkənin bütün bələdiyyələrinin – 310 qurumun konsorsiuma üzv olacağı gözlənilir. Qurum yalnız öz üzvlərinin mənzil tikintisi, enerji təminatı, təhsil, səhiyyə sahəsində kapital tikintisi üzrə layihələrini maliyyələşdirmək hüququna malikdir. Hazırda Agentlik üzvlərinin ümumi borclarının 46 faizini idarə edir. Status etibarlı ilə qurum qeyri-kommersiya təşkilatıdır və üzvlərinə ayırdığı vəsaitlərdən yalnız özünün əməliyyat xərclərini ödəyəcək həcmdə faiz alır. Bütün üzvlərə bərabər şərtlər daxilində borc ayrılır.

Finlandiya Bələdiyyə Borcları üzrə Agentliyi daxili və xarici bazarlarda üzvlərinin borc öhdəliklərini yerləşdirməklə onları dayanıqlı və ucuz maliyyə resursları ilə təmin edir. Qurum həmçinin bələdiyyələrin sərbəst pul vəsaitlərini idarə etməklə müəyyən qazanc da əldə edir.

Bu alternativ Azərbaycanda yerli borclanma məsələləri üzrə oxşar Agentliyin yaradılmasını nəzər tutur. Qurum bələdiyyə qurumlarının sosial-iqtisadi inkişafındakı fərqlərin aradan qaldırılması, bələdiyyə səviyyəsində milli əhəmiyyətli layihələrin gerçəkləşdirilməsi baxımından mühüm maliyyə institutu rolunda çıxış edə bilər. Status etibarlı ilə bu qurumun Maliyyə Nazirliyi yanında fəaliyyət göstərən dövlətə məxsus emissiya-kredit agentlik kimi yaradılması mümkündür.

Beynəlxalq təcrübənin araşdırılması göstərir ki, bu tip agentliklərin yaradılması o şəraitdə uğur qazanır ki, həmin ölkələrdə bələdiyyələrin kredit ödəmə qabiliyyətliliyini qiymətləndirməyə imkan verən mexanizmlər mövcud olur. Çünki bir qayda olaraq, yerli özünüidarə qurumlarının müflisləşməsi qadağan edilir. Belə şəraitdə bələdiyyələr borc

---

⁴ Международная практика муниципальных заимствований <http://bujet.ru/article/67860.php>

götürməzdən öncə agentlik reyting agentliklərinin xidməti əsasında bələdiyyənin borca xidmət potensialını qiymətləndirir, məhz ondan sonra həmin bələdiyyə üçün borc öhdəliklərinin emissiyasına qərar verir.

Alternativin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, Maliyyə Nazirliyi yanında bələdiyyə qiymətli kağızlarının (istiqarzların və digər qiymətli kağızların) buraxılmasına və onların kapital bazarında yerləşdirilməsinə səlahiyyətli olan Bələdiyyə Borc Agentliyi yaradılır və bu qurum borc kağızlarının emissiyası müqabilində bələdiyyələr üçün borc vəsaitləri formalaşdırır. İlk mərhələdə Agentlik yalnız qısa (1 ilədək) və orta müddətli (3 ilədək) bələdiyyə istiqarzları buraxa və optimal gəlirlilik müqabilində bələdiyyələr üçün borc kapitalı toplaya bilər. Lakin burada başlıca risk bələdiyyə istiqarzları üçün alıcının tapılmaması ola bilər.

Bu alternativin bəzi üstünlüyü və çatışmazlığı mövcuddur.

Alternativin üslünlükləri:

Alternativin çatışmazlıqları:

Alternativ 3: İxtisaslaşdırılmış bələdiyyə bankının yaradılması vasitəsilə bələdiyyə qurumlarına kreditlərin verilməsi

Dünya təcrübəsində ixtisaslaşmış bələdiyyə bankları bilavasitə dövlətin dəstəyilə yaradılır. Hazırda dünyanın 50-dən artıq ölkəsində belə təsisatlar mövcuddur. Bələdiyyə banklarının fəaliyyət göstərdiyi ölkələrin bir çoxunda yerli özünüidarə qurumları yalnız həmin maliyyə təsisatlardan borclanmaq hüququ verilir. Həmin banklar bələdiyyələri yerli və xarici kredit bazarlarında resurs axtarmaq, borclanmanın uzun və bürokratik prosedurlarını keçmək qayğısından azad edir, bu funksiyaları onlar öz üzərlərinə götürürlər. Əvvəla, resurs qıtlığı yarandıqda, mərkəzi hökumət bələdiyyə bankına əvəsiz vəsait və ya qaytarmaq şərtilə tam faizsiz borc verir. Bəzi halarda isə banklar dövlətin zəmanəti əsasında xarici tərəfdaşlarından çox ucuz faizlərlə və uzunmüddətə borc vəsaitləri cəlb edirlər. Sadəcə beynəlxalq təcrübədə bələdiyyə banklarını müflisləşmədən qorumaq üçün hökumət həmin bankların vəsaitlərini və kredit resurslarını sığortalamaq üçün ayrı-ayrı sığorta və təminat fondlarının imkanlarından istifadə edir. Bir qayda olaraq, həmin zəmanət üçün sığorta vəsaitlərini də hökumət öz üzərinə götürür.

Bələdiyyə banklarının funksiyası təkcə öz müştərilərinin kredit vəsaitlərinə ehtiyaclarını ödəməklə məhdudlaşmır, onlar həmçinin müxtəlif xidmətlər təqdim edirlər. Məsələn, yerli büdcələrin idarə olunması, kapital xərclərinin planlaşdırılması, strateji planların hazırlanması, layihələrin əsaslandırılması bilavasitə bank mütəxəssislərinin məsləhətilə həyata keçirilir. Tələb olunduqda, bank ekspertləri həmin problemlərlə bağlı bələdiyyə kadrlarına təlimlər təşkil edirlər⁵.

Dünyada bələdiyyə banklarının formalaşdırılması və fəaliyyəti sahəsində yaxşı təcrübəyə malik xeyli sayda ölkə var. Məsələn, *Niderland Bələdiyyə Bankı* 86 illik tarixə malikdir. Hazırda 60 milyard dollar məbləğində aktivlərə sahib olan bankın səhmlərinin

⁵ Развитие бюджетного федерализма: международный опыт и Российская практика. Москва- 2006.

50 faizi mərkəzi hökumətə, 50 faizi isə bələdiyyələrə məxsusdur. Danimarkanın ixtisaslaşmış kooperativ bankı - CommuneCredit də oxşar prinsiplər əsasında formalaşmış (1898-ci ildə təsis olunub).

Bələdiyyə bankçılığı sahəsində qonşu Türkiyənin olduqca zəngin və maraqlı təcrübəsi var. Bu ölkədə Bələdiyyə Bankı 1933 ildə (11 iyun) yaradılmış, 1945-ci ildə bankın adı dəyişdirilərək «Ellər Bankı» adlandırılmışdır. Hazırda bankın ümumi aktivlərinin dəyəri 3 milyard YTL (təxminən 2,1 milyard dollar) təşkil edir. Bank bələdiyyələrə 5 faizlə kredit resursları təqdim edir. 2003-2007-ci illərdə bankın ümumi sərmayə yatırımlarının həcmi 1231 layihə üzrə 5,2 milyard YTL (təxminən 3,7 milyard dollar) olub. Həmin yatırımların əhəmiyyətli hissəsi (5,0 milyard YTL və ya 3,5 milyard dollar) içməli su təminatı və kanalizasiya sistemi ilə bağlı layihələrin həyata keçirilməsinə sərf olunub. «Ellər Bankı»nın 18 bölgə müdirliyi fəaliyyət göstərir. Bundan əlavə, Bankın Ümumi Müdirliyi 1170 nəfər texniki, 1389 nəfər administrativ personaldan - 3249 nəfər işçidən ibarətdir. Bankın mərkəzi orqanı 9 ana xidmətdən, 4 məsləhətləşmə strukturundan və köməkçi vahiddən təşkil edilib. «Ellər Bankı» özünün 2006-2010-cu illər üzrə strateji planını hazırlayıb. Həmin planda bankın missiyası belə müəyyən olunur: yerli ehtiyacların qarşılana bilməsi məqsədilə beynəlxalq standartlara uyğun layihələr hazırlamaq, kredit ehtiyaclarını qarşılamaq, məsləhətçilik etmək və texniki dəstək vermək yolu ilə davamlı bir şəhərləşməyə iştirak etmək⁶.

Azərbaycana gəldikdə, bələdiyyələrin kredit resurslarına çıxışının olmaması bilavasitə yerli özünüidarə qurumlarının maliyyə potensialının zəif olması ilə bağlıdır. Yəni bələdiyyələrin ödəmə qabiliyyətli olmaması, az qala bütün bələdiyyələrin büdcələrinin onların cari xərclərini belə ödəyə bilməməsi bir tərəfdən həmin qurumların özünü borclandırmadan çəkindirirsə, o biri tərəfdən maliyyə institutlarının özü bu cür zəif potensiala malik orqanları kreditləşdirməyə maraq göstərmirlər. Ona görə də dövlət hakimiyyət orqanları büdcələrarası transfertlər sisteminin və yerli vergitutma mexanizminin təkmilləşdirilməsində maraqlı olmalıdır. Hökumət nəzərdən qaçırmamalıdır ki, bələdiyyələrin tədricən maliyyə qurumlarının etimad bələdiyyə instituta çevrilməsi prosesi gedəcək və ortamüddətli dövrdə (təxminən qarşıdakı 5-10 il ərzində) bələdiyyələrin borc vəsaitlərinə çıxışı dövlətin maliyyə yükünü bir qədər azaldacaq. Digər tərəfdən, bələdiyyələr kommersiya strukturları deyil və onların kommersiya şərtlərilə kredit götürməsi mümkün deyil. Həmin kreditlər ictimai xidmətlərin yaradılması məqsədi güddüyündən dövlət bələdiyyələrin əlverişli şərtlərlə kreditləşməsi üçün bu mexanizmlər yaradıla bilər:

a) bələdiyyələrin maliyyə-kredit münasibətlərinin tənzimlənməsi üçün nizamnamə kapitalı dövlətin maliyyəsi əsasında formalaşdırılan bələdiyyə bankı yaradılır. Bankın səhmlərinə sahiblik hüququ hökumətlə bələdiyyələr arasında bərabər bölünür. Ölkədəki bütün bələdiyyələrin hamısının hesabı bu bankda yerləşir. Təsisat tam bələdiyyələrin idarəçiliyinə keçir. Bütün bələdiyyələr avtomatik olaraq bankın səhmdarları hesab olunur. Qurumu bələdiyyələrin səs verib seçdiyi və yerli özünüidarə qurumlarının üzvlərindən ibarət Sədrilər Şurası idarə edir. Bu bank yaradılacağı təqdirdə bələdiyyələrin kredit əldə etmək problemi olmayacaq. Çünki həmin kreditlərin vaxtında qaytarılması üçün ən yaxşı

⁶ <http://www.ilbank.gov.tr>

təminat bələdiyyənin bankdakı hesabı olacaq: borcun vaxtı çatıbsa, hesaba pul daxil olan kimi tutulacaq. Kredit faizinin yuxarı həddini hər il Milli Bank müəyyənləşdirir; b) bələdiyyələrin götürdüyü kreditlərin yalnız investisiya layihələrinə yönəldilməsi nəzərdə tutulmalı, həmin borc vəsaitlərinin istifadə istiqamətləri qanunvericilikdə konkretləşdirilməlidir; c) Bələdiyyə Bankının verdiyi kreditlərin faizi çox cüzi olmalı (məsələn, Mərkəzi Bankın mərkəzləşdirilmiş uçot dərəcəsi 2-3% yüksək), yalnız bankın saxlanması xərclərini təmin etməyə imkan verməlidir; d) Bankın nəzdində bələdiyyələrin maliyyə-kredit idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsinə müntəzəm yardım göstərən təlim mərkəzi fəaliyyət göstərməlidir.

Alternativin mahiyyəti ondadır ki, hökumətin maliyyə dəstəyi və bələdiyyələrin pay iştirakı ilə ixtisaslaşmış bələdiyyə bankı yaradılır və bu bank yalnız bələdiyyələr üçün zəruri bank xidmətləri təqdim edir.

Bu alternativin bəzi üstünlüyü və çatışmazlığı mövcuddur.

Alternativin üstünlüyü:

Alternativin çatışmazlığı:

Alternativ 4: Bələdiyyələrin İnkişafı Fondunun yaradılması vasitəsilə kreditləşmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi

Dünyanın müxtəlif ölkələrində yerli özünüidarə qurumlarına maliyyə xidmətləri göstərən əsas institutlardan biri də bələdiyyə inkişaf fondlarıdır. Bu fondların əsas məqsədi yerli səviyyədə sosial-iqtisadi inkişafın təmin olunması, bələdiyyələrin maliyyə idarəçiliyinin tənzimlənməsidir. Beynəlxalq təcrübədə bələdiyyə inkişaf fondları qrantların verilməsi, yerli problemlərin həlli məqsədilə borc vəsaitlərinin təqdim olunması, bələdiyyə kreditlərin üçün zəmanət və sığorta mexanizminin işlənməsi və s. kimi xidmətlərin çatdırılmasını reallaşdırır. Ayrı-ayrı ölkələrin anoloji fondlarının təcrübəsi 2 xarakterik cəhət diqqəti cəlb edir: 1) ilkin formalaşma mərhələsində ya birbaşa dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərdən, ya da hökumət zəmanətilə beynəlxalq maliyyə təsisatlarından alınan, amma hökumətin özünün qaytarmağa öhdəlik daşdığı kreditlərdən istifadə olunur; 2) bu fondlar əsasən vasitəçi rolunda çıxış edir- onlar bələdiyyələrə qrantları birbaşa özləri təqdim etsələr də, kreditlərin çatdırılması üçün müxtəlif bankların xidmətlərindən istifadə edirlər⁷.

Adıçəkilən yerli maliyyə institutlarının fəaliyyətilə bağlı müxtəlif ölkələrin təcrübəsinə diqqət yetirək. Qonşu *Gürcüstanda* 1997-ci ildə Dünya Bankının yardımı əsasında Bələdiyyə İnkişaf Fondu (BİF) yaradılıb⁸. İlkin mərhələdə DB fonda 99 investisiya layihəsinin reallaşdırılmasına 39,2 milyon dollar ayrılışdı. Həmin vəsaitlərin 24,9 milyon dolları yol infrastrukturunun yenidən qurulmasına, 4,7 milyon dolları məktəb

⁷ «Razvitie strani: Üentri i Periferii». Moskva -2009. O.R.Xasbulatov

⁸ Fondun internet saytı: www.mdf.org.ge

tiikntisinə və təmirinə, 1,1 milyon dolları isə kanalizasiya sisteminin bərpasına yönəldilmişdir⁹. 2002-2007-ci illərdə isə DB BİF-na əlavə olaraq 19,4 milyon dollar dəyərində kredit ayırıb.

Fond yerli özünüidarə qurumlarına həm kredit, həm də grant təqdim edir. BİF-nin əsas xərc prioritetləri yerli səviyyəli investisiya layihələridir. Söhbət konkret olaraq çirkabın axıdılması və su təjhizatı infrastrukturunun yenidən qurulması, yerli əhəmiyyətli yol şəbəkəsinin bərpası, kommunal infrastrukturadakı mövjud avadanlıqların yenilənməsilə bağlı layihələrdən gedir. Fondun konkret layihələri üzrə maliyyələşdirmə mexanizmi belədir: 40 faiz kredit, 40 faiz grant şəklində verilir, qalan 20 faizi isə layihəni təqdim elən bələdiyyə təqdim etməlidir. Lakin grantlar heç də həmişə verilmir, bu, şəraitdən asılıdır (layihənin əhatə dairəsi, layihəni təqdim edən bələdiyyənin potensial imkanları və s.). Bələdiyyələr fondun, yaxud çoxsaylı tərəfdaşların zəmanətilə mərkəzi hökumətdən də kredit ala bilər. BİF-nin kreditləşdirmə şərtləri aşağıdakı kimidir:

- 20 faizlik töhfənin dərhal fonda təqdim olunması;
- İllik faiz dərəcəsi 15%-dir;
- Kredit 10 il ərzində qaytarılmalıdır;
- İlk bir il ərzində kredit üzrə borc ödənilmir;
- Bələdiyyələrin real maliyyə imkanları analiz olunur və kreditödəmə qabiliyyəti nəzərə alınaraq təqdim edilən kreditlərin məbləğinə məhdudiyət qoyulur;
- Eyni zamanda daha imkanlı bələdiyyələrin daha çox kredit götürməməsi və kredit resurslarının ədalətsiz bölünməməsi üçün borjlanmanın yuxarı həddinə məhdudiyət tətbiq edilir.

Polşada Bələdiyyə İnvestisiya İnkişaf Fondu fəaliyyət göstərir¹⁰. Avropa Birliyinin müxtəlif fondlarından dəstək alan bu qurum yalnız bələdiyyələrin investisiya layihələrini maliyyələşdirir. Fondan vəsait istəyən bələdiyyələr iki tələbə əməl etməlidirlər: 1) layihə üçün istənilən məbləğ 550 000 zlotdan (181 500 dollar) çox olmamalıdır; 2) Layihənin dəyərinin ən azı 20 faizini bələdiyyələr özləri ödəməlidir. Lakin bu qurumun işi təkcə maliyyə ayırılmaqla bitmir. Fond həmçinin layihə sənədləşməsinin hazırlanmasına yardım göstərir və layihəni ekspertiza edir.

Braziliyada da anoloji inkişaf fondunun vəsaitlərinin 48 faizini DB-nin, 52 faizini isə hökumətin vəsaitləri təşkil edir. Ekvadorda fondun vəsaitlərinin formalaşmasında DB-nin töhfəsi daha yüksəkdir – 73 faiz¹¹.

Azərbaycanda Bələdiyyə İnkişaf Fondunun yaradılmasını hökumət öz üzərinə götürür və ilkin kapitalı təxminən 30-50 milyon manat civarında olan yerli maliyyə qurumu formalaşdırıla bilər. Azərbaycan hökuməti bu cür inkişaf və dəstək fondlarının yaradılması sahəsində son illər müəyyən təcrübə də qazanıb (İpoteka Fondu, QHT-lərin, medianın və eliq inkişafı ilə bağlı fondlar və s.). həmin fond iki istiqamətdə fəaliyyət göstərə bilər:

⁹ Municipal Development Fund of Georgia (<http://www.developmentfunds.org/pubs/Victor%20Metreveli%20bio.doc>)

¹⁰ Poland The Municipal Investments Development Fund <http://www.bgk.com.pl/index.php?module=site&catId=438&ru>

¹¹ «Using municipal development funds to build municipal credit markets». George E. Peterson

- 1) İldə ən azı iki dəfə qrant layihəsi elan oluna bilər. Bələdiyyələrin yerli sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı ən yaxşı layihələri üçün qrantlar ayrılmalıdır. Həmin qrantlar üçün vəsaiti həm dövlət büdcəsindən, həm də donorlardan almaq mümkündür. Nəzərə alaraq ki, bilavasitə bələdiyyələrin özlərindən asılı olaraq beynəlxalq donorlar dövlətin himayəsi altında olan Bələdiyyə İnkişaf Fonduna iri məbləğdə qrantlar ayıracaq.
- 2) Fond özünün seçdiyi müvəkkil banklar vasitəsilə yerli investisiya layihələrinin gerçəkləşdirilməsinə aşağı faizlə qısa və orta müddətli kreditlər verə bilər. Müxtəlif ölkələrin təcrübəsində olduğu kimi Azərbaycanda da kreditlərin maksimum məbləğinə limit qoyula, bələdiyyənin müəyyən töhfə ilə çıxış etməsi əsas şərt kimi irəli sürülə bilər.

Fondun nəzdində bələdiyyələr üçün strateji planların, inkişaf proqramlarının işlənməsinə, layihələrin hazırlanmasına yardım göstərən ekspert xidməti yaradıla bilər. Həmin xidmət təkə fonddan vəsait almaq istəyən deyil, beynəlxalq donorlara çıxış kanalları arayan bütün qurumlara metodiki yardım və məsləhət xidməti göstərə bilər.

Alternativin mahiyyəti ondadır ki, hökumətin və beynəlxalq maliyyə təşkilatlarının (məsələn, Dünya Bankının) dəstəyilə Mərkəzi Bankın yanında Bələdiyyə İnkişaf Fondu yaradılır. Bu fond həm bələdiyyələrə qısa və orta müddətli aşağı faizli borclar verir, həm də müxtəlif yerli layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün qrantlar ayırır.

Bu alternativin bəzi üstünlüyü və çatışmazlığı mövcuddur.

Alternativin üstünlükləri:

Alternativin çatışmazlıqları:

Alternativlərin qiymətləndirilməsi

Sənəddə təklif olunan alternativlərin qiymətləndirilməsi və üstün alternativin seçilməsi üçün sənədi hazırlayanlar xüsusi meyarlar işləyib hazırlayıb və həmin meyarlar əsasında qiymətləndirmə aparılıb.

Qiymətləndirmənin metodologiyası. Qiymətləndirmənin metodologiyasını meyarlar əsasında ekspert qiymətləndirməsi təşkil edir. Alternativlərin qiymətləndirilməsi zamanı bələdiyyələrin maliyyə imkanlarının artırılmasına təsir edən meyarlar seçilib. Bu meyarların seçilməsində məqsəd bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlığını artırmaq yolu ilə onların maliyyə imkanlarının artım səviyyəsini ölçməkdir. Ekspert qrupu hər dörd alternativ meyarlar üzrə bal sistemi əsasında qiymətləndirib. Sonda ballar toplanaraq üstün alternativ müəyyənləşdirilib.

Alternativlərin qiymətləndirilməsi zamanı aşağıdakı meyarlar əsas götürülüb:

- *Bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlılığının artım səviyyəsi;*
- *Bələdiyyələrin büdcə gəlirlərinin artım səviyyəsi;*
- *Dövlətin maliyyə yardımlarının artım səviyyəsi;*
- *Bələdiyyə büdcəsinin dövlət büdcəsindən asılılıq səviyyəsi;*
- *Bələdiyyələrin maliyyə-büdcə idarəçiliyinin peşəkarlıq səviyyəsi*
- *Yerli ictimai xidmətləri göstərə bilmə imkanlarının artım səviyyəsi;*

Meyarların izahı:

Bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlılığının artım səviyyəsi. Bələdiyyələrin kredit resurslarını əldə etmə imkanlarının artırılması hesabına yerli büdcələrin gəlirlərinin artımı səviyyəsini göstərir.

Bələdiyyələrin büdcə gəlirlərinin artım səviyyəsi. Kredit resursları hesabına yerli büdcələrin gəlirlərinin artımı səviyyəsini göstərir.

Dövlətin maliyyə yardımlarının artım səviyyəsi. Dövlət büdcəsindən yerli büdcələrə ayrılan vəsaitlərin artım səviyyəsini xarakterizə edir.

Bələdiyyə büdcəsinin dövlət büdcəsindən asılılıq səviyyəsi. Yerli büdcələrin gəlirlərində dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərin xüsusi çəkisinin artması səbəbindən bələdiyyənin dövlətdən asılılığını göstərir

Bələdiyyələrin maliyyə-büdcə idarəçiliyinin peşəkarlıq səviyyəsi. Dövlət büdcəsindən ayrılan maliyyə yardımlarının bələdiyyələrin maliyyə-büdcə idarəçiliyi sahəsindəki peşəkarlığına təsir imkanlarını göstərir.

Yerli ictimai xidmətləri göstərə bilmə imkanlarının artım səviyyəsi. Bələdiyyələrin maliyyə imkanlarının artması hesabına onların ictimai xidmətlər göstərməsinə stimullaşdırmaq imkanlarını göstərir.

Qiymətləndirmə ballarının izahı.

Alternativlərin nəticəsinin qiymətləndirilməsi zamanı 3 səviyyə – aşağı, orta və yüksək müəyyənləşdirilib və hər bir səviyyəyə şərti olaraq bal verilib. Aşağı səviyyə - 1, orta – 2, yüksək səviyyə isə 3 bal qiymətləndirilib. Qiymətləndirmə müqayisəli təhlillərə və hipotezaya əsaslanıb. Zəruri statistik məlumatlar əldə etmək mümkün olmadığından variantların həyata keçirilməsi zamanı baş verəcək dəyişikliklərin dəqiq sərhədlərini də müəyyənləşdirmək çətin olub. Bu baxımdan səviyyələrə verilən ballar alternativlərin müqayisəsinə və ekspertlərin hipotezinə əsaslanıb. (Cədvəl 3-6)

Siyasətin həyata keçirilmə prosesi və nəticəsinin meyarlar üzrə qiymətləndirilməsi 1-5-ci cədvəllərdə əksini tapıb:

Alternativ variantların meyarlar üzrə qiymətləndirilməsi

Cədvəl 1.

Alternativ 1: *Qanunvericiliyə bələdiyyə qurumlarına güzəştli kreditlərin verilməsini təmin edən müvafiq dəyişikliklərin edilməsi (mövcud vəziyyətin saxlanılması)*

Meyarlar	Qiymətlər			Bal
	Aşağı	Orta	Yüksək	
	1	2	3	
1. Bələdiyyələrin büdcə gəlirlərinin artım səviyyəsi		2		2
2. Bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlılığının artım səviyyəsi;		2		2
3. Dövlətin maliyyə yardımlarının artım səviyyəsi	1			1
4. Yerli büdcənin dövlət büdcəsindən asılılığının azalma səviyyəsi	1			1
5. Bələdiyyələrin maliyyə-büdcə idarəçiliyinin peşəkarlıq səviyyəsi	1			1
6. Yerli ictimai xidmətləri göstərə bilmə imkanlarının artım səviyyəsi		2		2
Yekun bal				9

Cədvəl 2.

Alternativ 2: *Bələdiyyə borc Agentliyinin yaradılması vasitəsilə yerli özünüidarə qurumlarının borc bazarlarına çıxışının təmin olunması*

Meyarlar	Qiymətlər			Bal
	Aşağı	Orta	Yüksək	
	1	2	3	
1. Bələdiyyələrin büdcə gəlirlərinin artım səviyyəsi		2		2
2. Bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlılığının		2		2

artım səviyyəsi;				
3. Dövlətin maliyyə yardımlarının artım səviyyəsi		2		2
4. Yerli büdcənin dövlət büdcəsindən asılılığının azalma səviyyəsi	1			1
5. Bələdiyyələrin maliyyə-büdcə idarəçiliyinin peşəkarlıq səviyyəsi	1			1
6. Yerli ictimai xidmətləri göstərə bilmə imkanlarının artım səviyyəsi		2		2
Yekun bal				10

Cədvəl 3.

Alternativ 3: *İxtisaslaşdırılmış bələdiyyə bankının yaradılması vasitəsilə bələdiyyə qurumlarına kreditlərin verilməsi*

Meyarlar	Qiymətlər			Bal
	Aşağı	Orta	Yüksək	
	1	2	3	
1. Bələdiyyələrin büdcə gəlirlərinin artım səviyyəsi		2		2
2. Bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlığının artım səviyyəsi;			3	3
3. Dövlətin maliyyə yardımlarının artım səviyyəsi	1			1
4. Yerli büdcənin dövlət büdcəsindən asılılığının azalma səviyyəsi		2		2
5. Bələdiyyələrin maliyyə-büdcə idarəçiliyinin peşəkarlıq səviyyəsi		2		2
6. Yerli ictimai xidmətləri göstərə bilmə imkanlarının artım səviyyəsi		2		2
Yekun bal				12

Cədvəl 4.

Alternativ 4: *Bələdiyyələrin İnkişafı Fondunun yaradılması vasitəsilə kreditləşmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi*

Meyarlar	Qiymətlər			Bal
	Aşağı	Orta	Yüksək	
	1	2	3	
1. Bələdiyyələrin büdcə gəlirlərinin artım səviyyəsi			3	3
2. Bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlığının artım səviyyəsi;			3	3

3. Dövlətin maliyyə yardımlarının artım səviyyəsi		2		2
4. Yerli büdcənin dövlət büdcəsindən asılılığının azalma səviyyəsi		2		2
5. Bələdiyyələrin maliyyə-büdcə idarəçiliyinin peşəkarlıq səviyyəsi		2		2
6. Yerli ictimai xidmətləri göstərə bilmə imkanlarının artım səviyyəsi		2		2
Yekun bal				14

Hə bir alternativ ekspertlər tərəfindən tərtib edilmiş meyarlar üzrə qiymətləndirilib və nəticələr 5-ci cədvəldə ümumiləşdirilib.

Cədvəl 5.

Meyarlar üzrə qiymətləndirmənin yekunu

Meyarlar	Alternativlər			
	1-ci alternativ	2-ci alternativ	3-cü alternativ	4-cü alternativ
1. Bələdiyyələrin büdcə gəlirlərinin artım səviyyəsi	2	2	2	3
2. Bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlığının artım səviyyəsi;	2	2	3	3
3. Dövlətin maliyyə yardımlarının artım səviyyəsi	1	2	1	2
4. Yerli büdcənin dövlət büdcəsindən asılılığının azalma səviyyəsi	1	1	2	2
5. Bələdiyyələrin maliyyə-büdcə idarəçiliyinin peşəkarlıq səviyyəsi	1	1	2	2
6. Yerli ictimai xidmətləri göstərə bilmə imkanlarının artım səviyyəsi	2	2	2	2
Cəmi	9	10	12	14

Alternativ variantlar hər bir meyar üzrə ayrı-ayrılıqda qiymətləndirilib və yekunda verilmiş ballar toplanıb. Ekspertlər tərəfindən aparılmış qiymətləndirmənin (**Cədvəl 1-5**) nəticəsi olaraq yekunda 4-cü alternativə *Bələdiyyələrin İnkişafı Fondunun yaradılması vasitəsilə kreditləşmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi* variantına üstünlük verilib. Bu variant digər 3 variantla müqayisədə daha çox bal (14 xal) yığıb. Çünki bələdiyyələrin kredit resurslarına əlçatanlığının artırılması baxımından Fondun yaradılması daha əlverişlidir.

İndi isə alternativlərin çoxməqsədli təhlil əsasında təsirini qiymətləndirək. Bu təhlildə alternativin həyata keçirilmə məqsədləri və həmin məqsədlərə təsir edən amillərin imkanları qiymətləndirilib.

Cədvəl 6.

**Azərbaycanda bələdiyyələrin gücləndirilməsi istiqamətində
alternativ siyasətlərin təsirinin proqnozlaşdırılması**

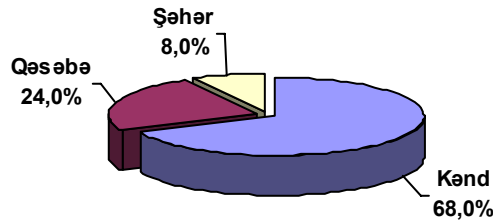
Məqsədlər	Təsir kateqoriyası	Alternativlər			
		1-ci alternativ	2-ci alternativ	3-cü alternativ	4-cü alternativ
1. Maliyyə imkanlarının genişlənməsi	1.1. Borc almaq imkanlarının mövcudluğu	Azdır	Çoxdur	Çoxdur	Çoxdur
	1.2. Büdcə gəlirlərinin artımı	Azdır	Çoxdur	Çoxdur	Çoxdur
	1.3. Dövlətin maliyyə yardımlarının artımı	Cüzidir	Ortadır	Ortadır	Yüksəkdir
2. Maliyyə vəsaitlərinin istifadəsində şəffaflığın və hesabatlılığın artması	2.1. Hökumət qarşısında hesabatlılığın artımı	Baş vermir	Baş verir	Baş verir	Baş verir
	2.2. Kreditlərin təyinatından kənar istifadə imkanlarının məhdudluğu	Azdır	Yüksəkdir	Yüksəkdir	Yüksəkdir
	2.3. Kreditlərdən istifadənin hesabatının ictimaiyyətə açıqlığı	Azdır	Azdır	Azdır	Azdır
3. Bələdiyyələrin maliyyə müstəqilliyinin artırılması	3.1. Bələdiyyələrin dövlət büdcəsindən asılılığı	Sabit qalır	Artır	Bir qədər artır	Artır
	3.2. Yerli vergi yığımının stimullaşdırılması	Baş vermir	Baş vermir	Baş vermir	Baş vermir
	3.3. Yerli ictimai xidmətlərin göstərilməsinə marağının artması	Az artır	Artır	Artır	Artır
4. Büdcə-maliyyə idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi	4.1. Maliyyənin idarə edilməsi üçün mövcud strukturun təkmilləşdirilməsi	Baş vermir	Baş verir	Baş verir	Baş verir
	4.2. Kadrların peşəkarlığının artımı	Baş vermir	Baş verir	Baş verir	Baş verir

Alternativlərin çoxməqsədli təhlilinin nəticəsi göstərdi ki, bələdiyyə qurumlarının kredit resursların əlçatanlılığının artırılması məqsədi ilə irəli sürülən alternativlərin 3-ü qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq üçün əlverişlidir. İstər Bələdiyyə borc Agentliyinin, istər İxtisaslaşdırılmış bələdiyyə bankının, istərsə də Bələdiyyələrin İnkişafı Fondunun yaradılması yerli özünü idarə qurumlarının kreditlərdən istifadə imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Ancaq ekspektlər alternativlər arasında 4-cü variantı - *Bələdiyyələrin İnkişafı Fondunun yaradılması vasitəsilə kreditləşmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi* mexanizmini daha məqbul hesab edirlər.

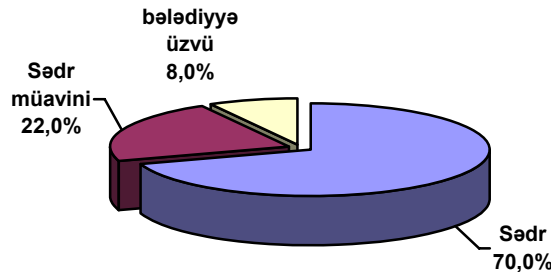
Sorğunun təhlili

Sorğunun məqsədi bələdiyyə qurumlarının kreditə çıxış imkanlarını və ehtiyaclarını qiymətləndirməkdir.

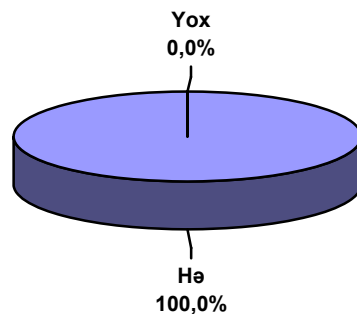
Sorğu Azərbaycanın 12 rayonunu əhatə edən 50 bələdiyyə bələdiyyə arasında aparılıb. Respondentlərin 10%-i Şamaxı, 8%-i Dəvəçi, 10%-i Göyçay, 4%-i Astara, 6%-i Şəki, 2%-i Ağdam, 12%-i Quba, 8%-i Bərdə, 10%-i Hacıqabul, 10%-i Lənkəran, 16%-i Bakı, 2%-i isə Abşeron rayonunda fəaliyyət göstərən bələdiyyələrin payına düşüb. Sorğu iştirakçılarının 68%-ni (34) kənd, 24%-ni (12) qəsəbə, 8%-ni (4) isə şəhər bələdiyyələrinin üzvləri təmsil edib.

Sorğuya bələdiyyə sədrləri, sədr müavinləri və üzvlər cəlb edilib. Respondentlərin 70%-ni (35 nəfər) bələdiyyə sədri, 22%-ni (11 nəfər) sədr müavini, 8%-ni (11 nəfər) bələdiyyə üzvləri təşkil edib.

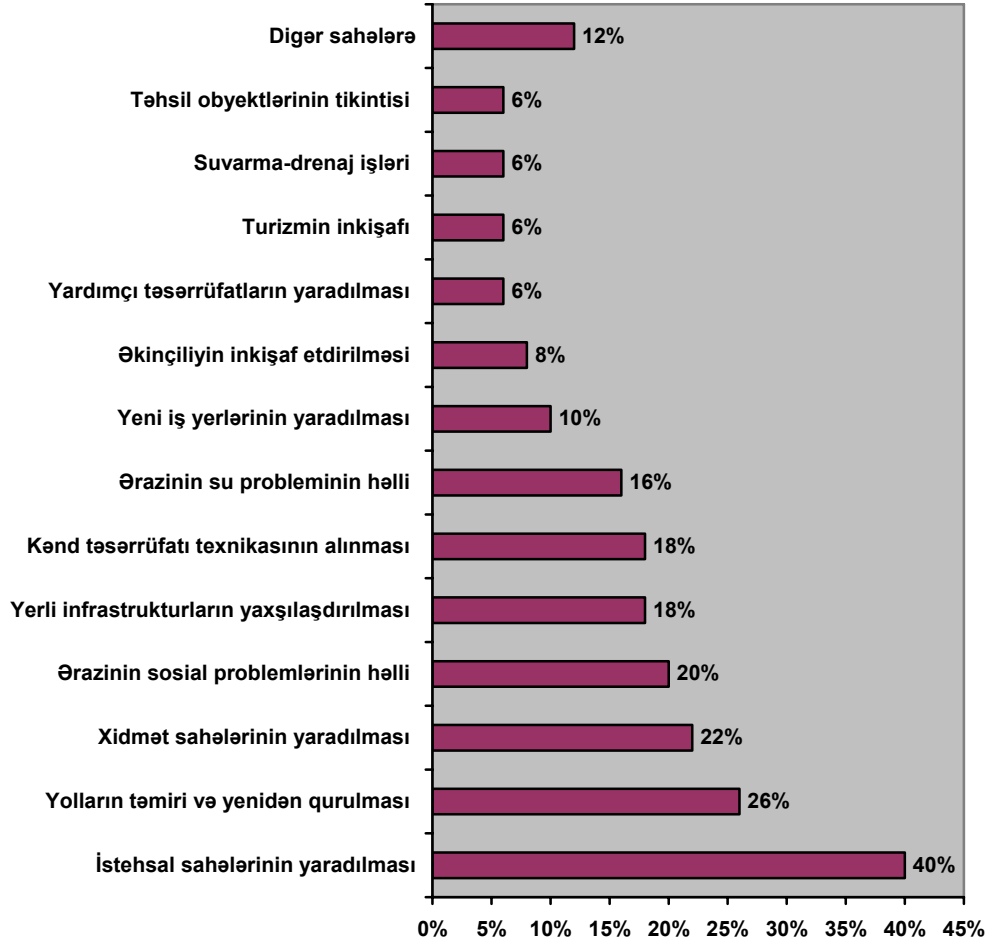

Bələdiyyələrin kreditə ehtiyacının olması ilə bağlı suala respondentlərin hamısı birmənalı olaraq müsbət cavab veriblər.

“Kreditləri hansı problemlərinizin həllinə yönəltmək istərdiniz?” sualına respondentlər 40%-i (20 nəfər) cavablarında istehsal sahələrinin yaradılmasına üstünlük verdiklərini bildirdilər. Sorğu iştirakçılarının 26%-i (13 nəfər) alacaqları kreditləri yolların təmiri və

yenidən qurulması, 22%-i (11 nəfər) müxtəlif tipli xidmət sahələrinin yaradılmasına, 20%-i (10 nəfər) ərazinin sosial problemlərinin həllinə yönəlmək niyyətində olduqlarını qeyd ediblər. Rəyi soruşulanların 18% -i (9 nəfər) ərazinin infrastrukturunun yaxşılaşdırılması, 18%-i (9 nəfər) əkinçiliklə məşğul olmaq və boş qalmış torpaq sahələrini istifadəyə vermək məqsədilə kənd təsərrüfatı texnikasının alınması, 16%-i (8 nəfər) ərazinin su probleminin həlli, 10%-i (5 nəfər) yeni iş yerlərinin yaradılması, 8%-i (4 nəfər) əkinçiliyin inkişaf etdirilməsi üçün kreditə ehtiyaclarının olduqlarını bildiriblər.

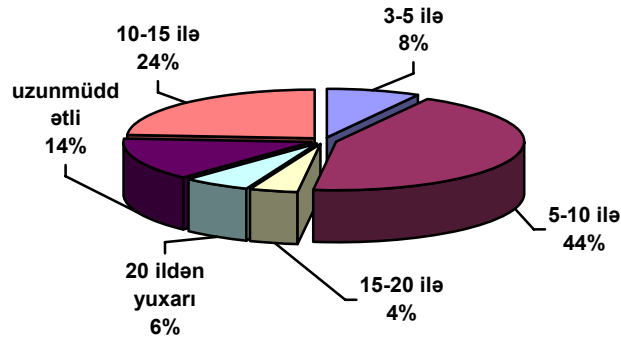
Sorğu iştirakçıları arasında alacaqları kreditlər vasitəsilə yardımçı təsərrüfatların yaradılması (6%), turizmin inkişafı (6%), suvarma-drenac sisteminin qurulmasına (6), təhsil obyektlərinin tikintisinə (6%) yönəlmək niyyətində olduqlarını bildirənlər də var. Respondentlərin 12%-i kreditləri digər sahələrə, o cümlədən bələdiyyə üçün inzibati binanın və evsizlər üçün yaşayış evlərinin tikilməsinə sərf etmək niyyətini açıqlayıb.

“Hansi şərtlərlə kredit götürmək istərdiniz?” sualına cavablarında respondentlər uzunmüddətə, aşağı faizə və böyük həcmə üstünlük veriblər.

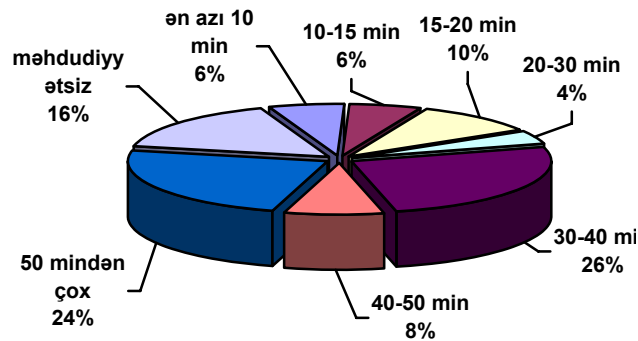
Kreditin müddəti ilə bağlı suala sorğu iştirakçıların əksəriyyəti – 44%-i ən azı 5-10 il müddətinə kredit götürməyin onlar üçün sərfəli olacağını qeyd ediblər. Bələdiyyələrin 24%-i 10-15 illik kreditə üstünlük veriblər. Respondentlərin 4%-i 15-20, 6%-i 20 ildən çox müddətə kredit götürməyə hazır olduqlarını bildiriblər. Rəyi soruşulanların 14%-i kreditlərin

uzunmüddətə verilməsini zəruriliyi qeyd etməklə konkret müddət göstərməyiblər. 8% bələdiyyə üzvü isə 3-5 illik kreditin onlar üçün mümkün olduğunu açıqlayıb.

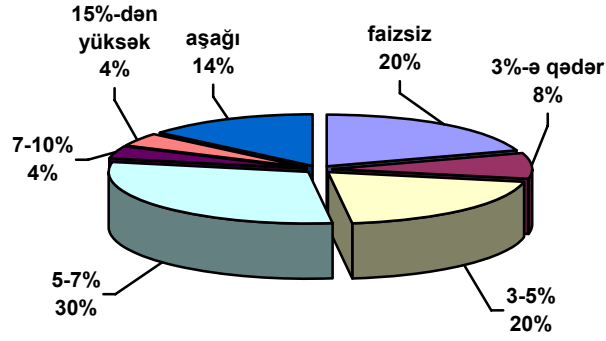

Kreditin həcminə gəlincə, sorğuda iştirak edən bələdiyyələr üstünlüyü 30-40 min manata veriblər. Onların 26%-i hesab edir ki, bu məbləğdə vəsait onların problemini həllinə yardım edə bilər. Respondentlərin 24%-i 50 min manatdan çox kredit götürmək niyyətini bildirib. Rəyi soruşulanların 6%-i ən azı 10 min manat, 6%-i 10-15 min manat, 10%-i 15-20 min manat, 4%-i 20-30 min manat, 8%-i 40-50 min manat kreditə ehtiyac olduğunu göstərib. 16% respondent isə kreditin həcmi üçün məhdudiyyətin olmamasının vacibliyini qeyd etməklə konkret məbləğ göstərməyiblər.

Sorğu iştirakçıları kreditin həcmi ilə bağlı suala cavablarında əlavə olaraq qeyd ediblər ki, kreditin qaytarılmasına ilk 2-3 ildən sonra başlansın və hökumətin sahibkarlara verdiyi kredit şərtlərinə uyğun olsun.

Kreditin faizi ilə bağlı suala 30% respondent cavabında illik 5-7%-lik kreditin onlar üçün qənaətbəxş olduğunu bildiriblər. 20%-i illik 3-5%-lə kredit götürməyə hazır olduqlarını bildirsələr də, digər 20%-i ümumiyyətlə faizsiz kreditə üstünlük verib. Rəyi soruşulanların 8%-i ən çoxu illik 3%-i, 4%-i 7-10%-i 4%-i isə 10%-dən çox ödəməyə imkanları çatacağını vurğulayıb. 14% bələdiyyə üzvü isə aşağı faiz dərəcəsi deməklə konkret faiz dərəcəsi göstərməyib.

“Siz bələdiyyələrin kreditləşməsində hansı mexanizmə üstünlük verərdiniz?” sualına respondentlərin yarısı, yəni 50%-i bir sıra ölkələrdə olduğu kimi ixtisaslaşdırılmış bələdiyyə bankının yaradılmasını və onun vasitəsilə kredit verilməsini təklif edib. Respondentlərin 42%-i Bələdiyyələrin İnkişafı Fondu vasitəsilə kredit verilməsi mexanizminə üstünlük verib. 6%-i bank olmayan kredit ortaqlığını seçib, 2%-i isə onun üçün fərq etmədiyini qeyd edib.

Sorğundan çıxan nəticə

Sorğunun təhlili aşağıdakı nəticələri üzə çıxardı:

1. Bələdiyyə qurumlarının hamısının kredit vəsaitlərinə ehtiyacları var və onlar şərtlərinin yüngülləşdiriləcəyi təqdirdə kredit almaq üçün müraciət etməyə hazırdır.
2. Kredit almaq istəyən bələdiyyələr vəsaitləri ilk növbədə istehsal sahələrinin yaradılmasına yönəltməyə üstünlük veriblər.
3. Bələdiyyələr uzunmüddətə, aşağı faizə və böyük həcmə üstünlük veriblər.
4. Kreditin müddəti ilə bağlı respondentlərin təxminən yarısı (44%) 5-10 il müddətini seçiblər.
5. Bələdiyyələr ən azı 3 illiyə kredit götürməyin sərfəli olduğunu bildiriblər.
6. Kreditin məbləği ilə bağlı sualın cavabı göstərdi ki, əsas tələbat 30-40 min (26%) və 50 min (24%) manatdan çox vəsaitədir.
7. Bələdiyyələr cavablarında kreditin qaytarılması üçün ilk 2-3 ildə möhlət verilməsini və şərtlərin hökumətin sahibkarlara verdiyi kredit şərtlərinə uyğun olmasını arzulayıblar.
8. Respondentlərin yarısı (50%) illik 3-7%-lə, 20%-i isə faizsiz kredit götürməyə üstünlük verir.
9. Bələdiyyələr cüzi fərqlə kreditlərin bələdiyyə bankı vasitəsilə verilməsi variantına üstünlük veriblər.